

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Наталія ПОЛТАВСЬКА (Луганськ)

В статті доводиться, що задача вчителя у світі педагогічної освіти - створити умови для духовних цінностей, самореалізації старшокласника, який би зрозумів, що він творець самого себе й своєї дивовижної душі. Формування зрілої, цілісної особистості — це головна мета, яку повинен ставити перед собою вчитель.

В статье доказывается, что задача учителя создать условия для формирования духовных ценностей, самореализации старшеклассника, который бы понял что он творец самого себя и своей дивной души. Формирование зрелой, целостной личности — это главная цель, которую ставит перед собой учитель.

Ключові слова: духовні цінності, цінності, умови, вчитель.

Багатство педагога - його неповторна особистість. Отже, повернути школу до дитини зможе лише той учитель, котрий узяв на озброєння і гуманістичні цінності й здатний реалізувати їх у своїй педагогічній діяльності. Виділяють такі ціннісні орієнтації вчителя-гуманіста; ставлення до педагогічної діяльності як до покликання, мотиваційна спрямованість учителя не тільки на предмет викладання, а й на учня; педагогічний гуманізм (повага до дітей, переконаність у їхніх здібностях і можливостях); прагнення і вміння відчувати іншого, як себе, ставати на його позицію, розуміти внутрішній світ дитини; діалогізм як бажання і вміння слухати й чути дитину; співпраця як настанова на взаємодію з учнем у процесі спільної діяльності.

У процесі формування професійної готовності майбутнього вчителя в системі освіти потрібно розв'язувати такі завдання: утверджувати в студентів віру в кожную дитину, а також у свої педагогічні здібності, переконаність у переборній силі гуманного підходу до дітей, прищеплювати навички творчого розв'язання педагогічних завдань; розвивати інтерес до класичної педагогічної мудрості, сучасних психолого-педагогічних і філософських досліджень, прагнення до самовдосконалення.

Потрібно вважати, що відродження духовності в системі освіти - це та першооснова, на якій тільки й можлива її подальша розбудова. Шлях до цього - гуманізація освіти, суть якої в забезпеченні ґрунтового загально-культурного розвитку, формування гармонійної цілісної особистості. Така освіта є передумовою й суттєвим чинником професійного ставлення й самореалізації людини.

Естетизацію навчально-виховного процесу школи починають інтенсивно забезпечувати в Україні після проголошення державної незалежності. Відроджується духовна культура українського народу, ідеї його традицій, звичаїв вводять у зміст освіти. Поняття духовної культури

входить у систему координат професійно значущих якостей особистості й дає підстави говорити про педагогічну культуру з її характеристиками технологічної майстерності й багатством внутрішнього світу майбутнього педагога.

На сучасному етапі педагогічну підтримку розглядають такі науковці В. Бедерханова, О. Газман, Д. Григор'єв, Н. Крилова, Н. Михайлова, А. Мудрик, С. Попова, В. Слободчиков, Т. Строкова, С. Юсфін та ін.

В вітчизняній історіографії найбільшу увагу привернули дослідження з проблеми ролі цінностей в процесі громадянської освіти, таких авторів, як І. Бех, М. Боришевський, Б. Чижевський, І. Тараненко Р. Скульський.

Мета статті - висвітлити деякі аспекти підготовки майбутніх вчителів до формування духовних цінностей старокласників.

В наш час розгулу вседозволеності, втрати старих, непридатних для життя орієнтирів і тимчасового духовного бездоріжжя, важко переоцінити значення духовних цінностей як умови розвитку особистості, здатної до самостійного і відповідального вибору. Погоджуючись з думкою О. В. Луговської, яка вважає, що сьогодні педагогові, важко працювати: змінюються, а точніше, розширюються його функції, ускладнюється роль. Причина цього полягає в тім, що школа з закритої системи перетворилася в складну, відкриту систему. Саме тому процес усвідомлення цього й адаптації вимагає терпіння і часу. А ще – підготовки професійного висококваліфікованого фахівця як у сфері управління, так і в сфері конкретної області, в якій він працює. Адже будь-яка діяльність має «подвійний» предмет роботи: педагог повинен бути і гарним організатором, і гарним фахівцем [1].

Цінності, безумовно є тим феноменом, котрий найтісніше пов'язаний з сферою потреб людини, так як певна система цінностей втілюється, опредметнюється в тих чи інших конкретних феноменах, пов'язаних з відповідними формами життєдіяльності, в яких і здійснюється оволодіння цінностями, їх поступове перетворення з явища "зовнішнього" у явище "для себе", тобто відбувається переведення цінностей суспільних в цінності суб'єктивно значущі для самого індивіда [1].

Розділяючи погляд В. Сухомлинського про те, що важливу роль відіграють особисті якості педагога, його чутливість до іншого, гуманність у помислах і діях, ми вважаємо занеобхідним у формуванні духовних цінностей старшокласників [2]. А працю справжнього педагога живить віра в людину. Він повинен бути оптимістом і вірити в силу й можливість дітей, бачити на сам перед усе краще, що їм притаманне “проекувати хорошее” наголошує А. С. Макаренко [3].

Загальнокультурний рівень особистості вчителя залежить від таких чинників: мистецької культури, що формується в процесі ознайомлення з різними видами мистецтв у суспільному житті (театр, музеї, картинні галереї, виставки образотворчого мистецтва, кіно тощо); соціально-психологічної культури як форми й процесу організації суб'єктом своєї життєдіяльності на побутовому рівні, інтелектуальної культури, яка формується в процесі навчальної діяльності в педагогічному закладі й забезпечує розвиток мислення й мовлення, навичок спілкування, організації наукових досліджень та професійної культури як уміння творчо організувати цілісний навчально-виховний процес.

На думку В. Сухомлинського “плоть і кров вихователя, як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини – це все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору”[2]. Сукупність якостей вчителя створює його автопортрет. К. Ушинський “Золотим правилом” науки виховання вважав тезу: ”вчителеві потрібно бути таким, яким він хоче бачити вихованців”[4].

Сучасний педагог справжній володар думок і почуттів своїх учнів. Аналіз педагогічної практики та психолого-педагогічних досліджень з проблеми духовних цінностей старшокласників, а також результати дослідницької роботи дозволяють стверджувати, що підвищення рівня готовності вчителів до формування духовних цінностей старшокласників залежить не тільки від розробки та впровадження будь-яких нових форм та змісту формування духовних цінностей, а й від сучасної системи соціальних, педагогічних та психологічних умов.

Система освіти повинна допомогти усвідомити важливість щодо готовності майбутніх вчителів до формування духовних цінностей старшокласників, що ефективність формування залежить від: духовно-особистісної спрямованості кожного навчального предмета, коли основну мету; своєї роботи педагог бачить не лише і оволодінні учнями певною сумою знань спеціальних умінь, а й у розвигков емоційно-моральної сфери особистості; зміни цільових орієнтирів на кожному конкретному уроці. Цільова настанова навчального заняття повинна бути спрямована на реалізацію соціальної, практичної й особистісної значущості навчального матеріалу. У цьому плані школяр, перш за все, оволодіває глибокими знаннями про навколишній світ, історію розвитку цивілізації, культуру [5, 33].

Всебічний аналіз сутності педагогічної професії дає підстави стверджувати, що головною її характеристикою є духовність – особливий внутрішній стан, у якому чітко проглядається гармонія розумових і моральних сил людини. Це першооснова творчої діяльності

педагога, від якої залежить глибина і неповторність змісту його стосунків і діяльності.

Розглянуті аспекти актуалізують роль виховання в цілісному освітньому процесі.

Педагогічні дисципліни, що вивчаються в системі післядипломної освіти, дозволяють ознайомити майбутніх учителів із структурою світосприйняття, компонентами якої є естетичні ідеали й художньо-культурні цінності; власний образ світу; художньо-естетичні смаки; культура мислення, розвиток почуттів; здатність до емоційного творчого: самовираженн на вияв естетичного вприроді, творах мистецтва; уявлення про специфіку розвитку української художньої культури, її зв'язки з європейською та іншими типами культур; національна самосвідомість високоморальної особистості; гуманістична світоглядна позиція.

Для формування світосприйняття в підлітків майбутні вчителі повинні оволодіти системою форм, методів і методичних прийомів навчально-виховного процесу, до складу якої, на думку Н. Гвоздевої та О. Командишко, з якими ми погоджуємося, входять:

1. метод емоційного співпереживання, створення особливої атмосфери, зіставлення музики, літератури й живопису, виокремлення виразних засобів, специфіки побудови творів;

2. алгоритм ходу обговорення, питання, зіставлення, дискусії;

3. методи художньо-педагогічного впливу, метод «занурення» в ідейну атмосферу моральних і художніх пошуків;

4. метод проблемного навчання, активізація пізнавальної діяльності, проблемна ситуація, заснована на інтересі та досвіді учнів;

5. самостійна робота на уроці, дискусія, обговорення;

6. моральна проблемна ситуація, добір художніх творів (драматургія мистецтва), метод емоційного залучення до процесу вирішення соціально-моральних проблем,

7. створення варіантно-аналітичних і творчо-прогностичних ситуацій, творчі завдання на визначену тему, вибір вільної теми, участь у підготовці позакласних заходів [6, 41-44].

Унесення до змісту освіти питань формування духовних цінностей в старшокласників дозволить підвищити ефективність підготовки майбутніх вчителів.

Духовні цінності – похідний феномен духовного життя людини, у якому відображається ідеальна потреба пізнання навколишнього середовища та свого існування в ньому. Духовні цінності знаходять своє відображення у виробництві цінностей знання, ідеалів, образів, поглядів, ідей, у яких відображається міра сприйняття законів істини, добра й краси, керуючих світом. На рівні засвоєння духовні цінності

трансформуються у властивості особистості, які свідчать про її духовну цілісність, моральність, інтелектуальність, інтелігентність.

В організації духовної роботи слід ураховувати вікові особливості, потреби та інтереси старшокласників, які прагнуть до соціального визнання й самовираження, особистісний підхід у вихованні – не просто облік індивідуальних особливостей учнів, що відрізняють їх друг від друга. Це, насамперед, послідовне завжди і в усьому ставлення до учня як до особистості, як до відповідального і самосвідомого суб'єкта діяльності.

Такі форми роботи, як об'єднання за інтересами, творчі асоціації, години спілкування, позакласні заходи, сприяють розкриттю талантів, світу захоплень учнів класу; зустрічі з прекрасним, відвідування музеїв, театрів, концертів допомагають у вирішенні задач активного включення старшокласників у духовну культуру суспільства, формування духовних цінностей.

Духовні цінності є адекватними індикаторами розвиненої особистості, за допомогою яких її визнають. Більш того, особистість володіє цими цінностями як власними якостями. При цьому рівень володіння ними повинен бути таким, щоб можна було їх розвивати в реальній життєдіяльності. Особистісне зростання й залежить від того, наскільки особистість поєднується із системою духовних цінностей:

- творче ставлення до себе і світу;
- життя за законами добра,
- нам ять своїх предків, повага до культури українського народу;
- соціальна солідарність;
- свобода вибору,
- прагнення до істини;
- прагнення до краси;
- турбота й відповідне ставлення до оточуючих;
- працелюбність,
- критичне й самокритичне мислення;
- мистецтво (як духовна цінність).

Формування зрілої, цілісної особистості, адаптованої до життя в суспільстві – це головна мета, яку повинен ставити перед собою вчитель. Цього можна досягти, вирішуючи такі завдання: створення базової культури особистості; формування духовних цінностей, ціннісних орієнтацій, які відповідають інтересам не тільки однієї людини, а н суспільства; підвищення культурного рівня кожного учня; забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку кожної дитини відповідно до її можливостей і вікових особливостей. А для цього необхідно, щоб кожна дитина пізнала себе, особливості навколишньої середи, тих умов, у яких вона живе і зробила вірний вибір, визначила мету й суть свого життя.

Вирішення проблем духовного виховання безпосередньо пов'язане з психолого-педагогічною підготовкою учителів, розвитком професійно-педагогічної спрямованості і гуманізацією ціннісно-орієнтаційної сфери, діалогізацією педагогічного спілкування.

В Україні вчитель завжди був втіленням найвищих духовних прагнень народу, а особистість педагога наділялася особливими духовно-моральними якостями: мудрістю, справедливістю, добротою, розумом і т.і.

Безсумнівно, що й особистість вчителя і його професійна діяльність повинні наповнюватися високими ідеалами та прагненнями, які відповідають потребам саморозвитку і необхідності удосконалення оточуючих, насамперед, учнів. Справжній учитель прагне пізнати і зрозуміти духовний світ дитини, щедро поділяється з нею своїми цінностями. Специфікою поведінки такого вчителя є його позитивна орієнтація на інших. Це і є не що інше, як духовність педагога, духовне багатство особистості, глибока внутрішня сила моральних, інтелектуальних, естетичних можливостей.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті <http://www.PSYH.KIEV.UA>
2. Сухомлинский В. А. О воспитании / Сост. и авт. вступит. очерков С. Соловейчик. – 5-е изд. – М. : Политиздат, 1985. – 272 с.
3. Макаренко А. С. 'О воспитании' - Москва: Издательство политической литературы, 1990 - с.416
4. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: В 6 т. Т. 5 / Сост. С.Ф. Егоров. - М.: Педагогика, 1990. - 528 с
5. Шамова Т. И., Давыденко Т. М. Управление образовательным процессом в адаптивной школе. - М., 2001. - 87с.
6. Гвоздева Н. П., Командышко Е. Ф. Основы художественно-эстетической культуры личности : Учебный курс / Н. П. Гвоздева, Е. Ф. Командышко. – Луганск, 2000., - с.76

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Полтавська Наталія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії, історії музики та інструментальної підготовки Інституту культури і мистецтв Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Коло наукових інтересів: формування духовних цінностей старшокласників засобами мистецтва.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЧИТАННЯ СТУДЕНТІВ - ФІЛОЛОГІВ

Вікторія ПОЛЬЩИКОВА (Кременчук)

Статтю присвячено дослідженню лексико-стилістичних особливостей аналітичного читання англійською мовою на матеріалі художнього роману Оскара Уайльда „Портрет Доріана Грея“.

Стаття посвячена дослідженню лексико-стилістических особенностей аналитического чтения на английском языке на материале художественного романа Оскара Уайльда „Портрет Дориана Грея“.